

05 AGUSTOS 1987

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

SAXE : 1

"CUMHURİYETİMİZİN 60. YILINA ARMAĞAN"

KAYSERİ — 1983

MUCİZENİN İMKANI VE TABİAT KANUNLARININ ZORUNSUZLUĞU

Muhittin BAHÇECİ

Varlık hakkında aklın hükümleri :

Bir şeyi (hükmü) varlığa nisbet etmek bakımından yani bir şey vardır, veya yoktur, veya olabilir, demek için aklın vereceği hüküm üçtür :

Vâcib : Varlığı zatının muktezası olan, varlığında hiçbir şeye muhtaç olmayan zattır varlığı zorunludur. Buna Vâcib li-zâtihî de denir. Yüce Allah'ın vücudu gibi.

Mümkün : Varlığı zatının gereği olmayan, varlığı da yokluğu da müsavi bulunan var olabilmesi için mutlaka bir sebebe muhtaç bulunan şeydir. Allah Teâlâ'dan başka her şey ve olay gibi.

Müstahil (Muhal) : Yokluğu zatının gereği olup asla varlığına hükmedilemeyen kavram bir şeyin aynı anda hem var ve hem de yok olması gibi.

Binaenaleyh aklın prensiplerine ve doğruluğu apaçık ve zorunlu olarak verdiği hükümlere aykırı olan mütevatir nasslar tevil olunur. Nitekim «İnnellâhe alâ külli şey'in kadîr (Allah'ın her şeye gücü yeter) el-Bakara : 20, 109, 148 âyetinden aklen vâcib ve muhal olan şeyler istisna edilir. Bu bakımdan Allah'ın irade, kudret ve tekvin sıfatları mümkün olan şeylere taalluk eder, vâcib ve muhallere taalluk etmez, denilir. Çünkü Vâcib, varlığı zatının muktezası olup daima mevcuttur. Muhal ise yokluk zatının muktezası olup daima yoktur. Birincisi daima ve zorunlu olarak vardır. İkincisi daima ve zaruri olarak yoktur. Eğer Yüce Allah'ın kudret ve tekvini, kendisinin ortak ve benzerinin yaratılmasına ve muhallerin (müstahîlâtın) vücuda getirilmesine tealluk etse, Vâcib'in vâcib olmaması ve muhalin mümkün olması gerekirdi. Bu ise aklın ayniyet, tenakuzsuzluk (bir şey kendisinden başkası değildir, bir

şey hem var hem de yok olamaz) prensiplerine aykırıdır. Bunun için aklen apaçık ve zorunlu olan hükümlere zıd olan şeyleri Allah'ın irade, kudret ve tekvin sıfatları meydana getirmez, denilir. Binaenaleyh aklen apaçık ve zorunlu olan hükümlere aykırı bir olay veya bir haber nakl ve rivayet edilse, bunlar reddedilir, veya bir kısım Selef alimlerinin yaptığı gibi bunların manası ve iç yüzü Allah'a havale edilerek kabul olunur. Veyahud da Müteahhin kalamcılarının dediği gibi selim akla göre te'vil edilir. Mesela mu'cize ve keramet yoluyla ictimâ-ı nakîzeyn vukua geldi (bir şey aynı anda hem kendisi, hem de kendisinden başkası oldu) denilse kabul ve tasdik edilemez. Peygamberlerin mu'cizeleri ile velilerin kerametlerine gelince, bunlarda aklen çelişikliği gerektirecek bir şey yoktur. Bunlar ancak değişmeden devam eden tabiat kanunlarına aykırıdır. Zaten böyle olmasaydı, mu'cize ve keramet olamazdı. Tabiat kanunlarına uygun olmayan pek çok şeyler akla muhalif değildir. Asrımızın islâm yazarlarından Ebu'l-Hasen Aliyyü'l-Haseni'n-Nedvî bir kitabında «Kur'an Allah'a inanıp, islâma —bu da peygamberlerin hepsinin dinidir— girenlerden Peygamberlerden gelen ve semavî kitablarda zikredilen insanların tecrübe etmediği, duyguların tasdik etmediği ve akılların alışıp ısınmadığı herşeyi Rasullerin haber vermesine güvenerek tasdik etmelerini ister.» (1) Yine «Kur'an... gayba imandan başkasının tahammül edip cevaz veremeyeceği ve aklî ta'lilin kabul edemeyeceği (aklın ölçülerine uyduramadığı peygamberlerin ellerinde husule getirilen ve onlara gösterilen âyetleri zikretti.» cümleleri içerisinde aklın alışıp ısınmadığı ve aklî ta'lilin kabul edemeyeceği sözlerini söylemesi çok lüzumsuzdur. Peygamberlerin ve Kur'anın hitabı sadece kalbin teslimiyetine değil, akıllardır. Dinde akla ve aklın ölçülerine uygun olmayan hiçbir şey yoktur. Sahih nakil, sarîh ve selim akla muvafıktır. Şu kadar var ki tek başına aklın anlayıp bulamadığı şeyler avrdır. Akıl insan ruhunun bir kuvvetidir. Allah tarafından insana verilmiş bir ışıktır. «Sonra O (Allah), bunun zürriyetini hakir bir sudan meydana gelen nutfeden yapmıştır. Sonra onu düzeltip tamamladı, içine ruhundan üfürdü.» (3) âyeti de buna delalet eder. (4)

1. En-Nedvî, En'Nübüvvetü ve'l-Enbiyâ-ü fî Dav-il-Kur'an, sahife : 53-54, 1385 h. 1965 m., ikinci baskı, Kahire.
2. Aynı eser, sahife : 55
3. Es-Secde : 8-9.
4. Filozofların felsefî sistemleri de, varlıklar ve onların özellikleri hakkında birleştirilmiş fikirlerdir. Bunlar, aklın ölçülerine uygun (mantıklı) ve in-sicamlı ise mümkün olan düşüncelerdir. Zannîdirler, vakia uygun olup olmadıklarına akıl tek başına hükmedemez. Çünkü doğruluklarını isbat-

Delillerle sabittir ki (5) Hz. Muhammed ve diğer peygamberler mucizeler göstermişlerdir. Hariçte var olan ve vukû bulan her şey mümkündür. «Vuku', imkân ile mesbuktur» düstûrunun manâsı da budur. Aklın caiz görmesi ve kabul etmesi manasına gelen zâtî imkânın veya aklî ve mantikî imkânın tam şartı tasavvur olunan kavramın unsurları arasında çelişkiliğin bulunmamasıdır. Zâtî imkân, tatbikî (tabiatta vukû bulmağa ait) imkândan öncedir. Tatbikî imkân da zâtî imkâna bağlıdır. Düşünceye mümkün olmayan şey, tabiatta da mümkün olamaz. Fakat zâtî imkân tatbikî imkâna bağlı değildir. Meselâ, ateşin yakıcı olması tatbikî imkân ile mümkündür. İnsanın gözlerinin kafasının önünde burnu ile alnının ortasında olması herkeste görüldüğü üzere tatbikî imkân ile mümkündür. Fakat gözlerin başın arka kısmında bulunmasından da akılca bir muhal lâzım gelmez. Bunun düşünülmesinde aklen bir çelişiklik yoktur. Ateşin yakmamasını tasavvur etmekten de bir çelişiklik lâzım gelmez. Mümkünler, aklın tecvizi ve kâinat- ta vukua gelmesi bakımından ikiye ayrılır :

1 — Âdî (tatbikî) mümkün : Gördüğümüz fizikî ve biyolojik olaylar gibi, tabiat kanunlarına göre meydana gelen ve oluşan şeylerdir.

2 — Gayr-i âdî mümkün : Tabiat kanunlarına aykırı olarak nadiren vukua gelmiş ve gelecek olaylardır. Mucize ve kerâmetler gibi.

layacak kesin delillere (bürhanlara) dayanmazlar. Herhangi bir zan ve mümkün olan fikir ise, gerçeğin yerini tutamaz. Bunun için filozofların felsefeleri birbirleriyle çelişiktir. Bununla beraber bazılarının aklın prensiplerine aykırı olan fikirleri de vardır ki —bazıları bunlara felsefe diyorlar— haddi zatında bunlar vukuu ve gerçek olması muhal olan tasavvurlar olup felsefe değildir. Mekanik ve dialiktik materyalizm gibi. Materyalizm tamamen aklın «Birşey, varsa vardır; yoksa yoktur; hem var ve hem de yok olamaz; birşey kendisinin başkası değildir» prensiplerine aykırıdır. Çünkü Vacib olan Hayy bir yaratıcı kabul edilmeden, canlılık, can, şuur ve faaliyetleri, irade, sevinme, üzülmeye, hoşlanma ve beğenme gibi ruhî durumlar ve duygulanmalar, maddenin esasında ve özünde yoktur. Birşey kendisinde bulunmayanı veremez. Meselâ maddede can ve şuur yoktur. Öyle ise maddeden bunların husule gelmesi muhaldir. Bunları yapan ve yaratan Hayy, Mürîd, şuurlu bir yaratıcı mutlaka vardır. Her eserde müessirinin izi bulunur.

5. Hz. Peygamber (S.A.) tarafından tabiat kanunları üstünde olayların (mucizelerin) ızhâr edilmesi, yalan üzere birleşmeleri muhal olan insanların bize haber vermeleriyle bilinir. Her ne kadar bu mucizelerin teker teker tafsîlatı ayrı ayrı râvîler tarafından anlatılmışsa da; yüzlerce sahâbî, Hz. Peygamberin mucize gösterdiği hususunda ittifak etmişlerdir. Diğer peygamberlerin mucizeleri ise, Kur'ân-ı Kerim ile sabittir.

Nasıl ateşin yakması ve insanın gözlerinin önünde olması için bir sebep lâzımsa, ateşin yakmaması ve insanın gözlerinin kafasının arkasında bulunması için de hariçten bir sebep ve müessirin varlığı şarttır. Çünkü, eşya ve olayların bizzat varlıkları mümkün olduğu gibi, şöyle ve böyle bulunmaları da mümkündür. Mümkünün varlığını da kendisinin zat ve özü gerektiremediğinden, bunun haricde mevcudiyeti için, varlığını yokluğuna tercih edecek bir illet ve müessir lâzımdır. Bu illet ve müessirin de mümkünler silsilesi haricinde, vücudu zorunlu bir varlık olması gerekir. Bu illet ve müessir de bi-zâtihî mevcûd ve vâcibülvücûd Allah Tealâdır. Ondan başka her şey mümkündür. Öyle ise her şey, Allah Tealâ'nın dilemesi ve yaratmasıyla husûle gelmiştir. Şu kadar var ki gördüğümüz şeyler ve diğer tabiat hadiseleri Allah'ın hür iradesi ve yaratmasıyla koymuş olduğu sebep ve vesileleri ile değişmeden devam ederler. Alah Teâlâ dilerse kâinatta koyduğu kanunları değiştirir. Hâşâ O tabiat kanunlarına bağlı değil, tabiat kanunları O'nun irâde ve kudretine bağlıdır. Nitekim Hz. Meryem'e Allah tarafından Hz. İsâ'yı doğuracağı müjdesi verilince Meryem dedi ki : «Ey Rab-bim ! Bana bir beşer dokunmamışken, benim nasıl bir çocuğum olabilir ?» (Allah) Dedi : Öyle, Allah ne dilerse yaratır. Bir işe hükmedince, ona ancak ol der, o da oluverir» (6) Hz. İbrahim'in zevcesi Hz. Sâre de Allah tarafından bir oğlan doğuracağı müjdesini alınca : «Vay, kendim bir kocakarı, şu zevcim de bir ihtiyar iken ben mi doğuracağım, bu cidden pek şaşılacak bir şey, dedi. (Elçi melekler) Allah'ın emrine mi şaşıyorsun ? Dediler.» (7)

Her mümkün olan şey, ne kadar büyük ve yapılışı ince de olsa, Cenâb-ı Allah'ın irâde ve kudreti altındadır. O hakikî müessirdir. Kullarını irşâd etmesi için peygamberler göndermiş, bunların elçileri olduğuna dair kâinattaki cârî olan kanunlarını bir an değiştirerek, alâmetler yaratmış, deliller koymuştur. O'nun kudret ve ilminin sonsuzluğuna kâinatta bildiğimiz, gördüğümüz, bilemediğimiz ve göremediğimiz yaratmış olduğu nice ayetler tanıklık edip durmaktadır.

TABIAT KANUNLARI :

Tabiat kanunları olaylar arasındaki sâbit nisbetlerdir. Tabiat kanunları sadece eşya ve olayların hareket ve görünüşlerine ait tarafımızdan ortaya konulmuş muayyen algı guruplarının ifade-

6. Âl-i İmrân, 47.

7. Hûd, 72-73.

leri olan formüllerdir. Sırf insanlar formüle etmeğe muvaffak oldukları için böyle denilmiştir. Tabiat kanunları eşyanın zâtından gelen ne bir emir, ne de müstakil olan bir kuvvettir. Onlar, yalnız eşyanın hareketlerine ait müşâhadelerin formüle edilmiş ve kısaltılmış şekilleridir ki biz bunlara, değişmez münasebetlerin ifadeleri deriz. O halde bunların değişmezliği kendi zâtlarından değildir. (8) Kâinât, eşyanın konumu işleyiş ve hareket şekli olan tabiat kanunları tarafından idare olunamaz. Eşyâlar tabiat kanunlarına itaat etmezler. Nasıl ki bir otomobilin yapılış ve işleyişi bir akıllı yapıcıya muhtaçsa, kâinatın düzenli işleyişi ve hareketleri de şuurlu ve bilgili bir Yaratıcı'ya muhtaçtır. Otomobilin yapıcısı isterse onun hızını artırmak gibi işleyiş tarzında değişiklik yapabilir. Veya hareketini durdurabilir. Kâinâta işleyiş düzenini veren zât da isterse onun bu düzenini değiştirebilir. Ve tekrar da ona eski nizamını verebilir.

Bilimler olayların niçin meydana geldiğini açıklamazlar. Hâdiselerin meydana gelişlerindeki takib ettikleri yol şerh ve vekli açıklarlar. İlimler, hâsıl olan olaydan bir evvelki olaya sebep diyorlar. Sebep ile olay arasında zorunlu bir bağ yoktur. Boutraux (1845 - 1921) ile başlayan imkân felsefesi bu esasa dayanır. (9) Bu zâta göre de tabiat kanunları zorunsuzdur.

İngiliz filozoflarından olan J. Stuart Mill (1806 - 1873) ve Bain (1818 - 1903) hiçbir kanunun sürekli olarak devam etmediğini söylüyorlar. Bunlara göre, hiç bir kanun yoktur ki, yarın başka bir çeşit tecrübe ile yalanlanmamış olsun. Demek ki, bu zatlara göre, fizik ilmi muvakkat ve geçici oluyor. (10)

Gazzalî (v. 505/1111) : «Sebep ile sonuç arasında bir zorunluluk yoktur. Olaylar birbirlerini takip ederek vukua gelirler. Sebep gibi görünen hadise ile netice arasındaki bağ bir alışkanlık bağlantısıdır.» (11) demekle bize batı felsefesinde önemli bir rol oynayan David Hume (1711 - 1776)'un Associationisme (çağrışımıcılık) (12)

8. The World and its meaning, G.T.W. Patrick, s. 22. (Bundan naklen L. Öztabağ, Felsefe Dersleri, s. 24. İstanbul, 1958.
9. Bkz.: E. Boutraux, Tabiat Kanunlarının Zorunsuzluğu, Türkçeye Çeviren; H. Z. Ülken, Maarif Vekâleti Klâsikleri, İstanbul, 1947.
10. İzmirli İsmail Hakkı, Yeni İlm-i Kelâm, C. I, s. 243, İstanbul, 1340.
11. İmam Gazzalî, Tehâfütü'l-Felâsife, s. 65 - 66, el-Matbaatü'l-Hayriyye, 1319-h. Mısır.
12. David Hume'ün çağrışımıcılığı şöyledir : Olaylara baktığımız zaman gördüğümüz sadece meselâ, bir A olayını B olayının izlemesidir. Bu A ola-

ini hatırlatıyor. Gazzali'ye göre, tabiat olayları arasındaki münasebet Allah'ın âdetine (sünnetine) uygundur. Sebep ile netice arasında hiçbir zorunluluk ve değişmez bağlantı olmaksızın onlar hep aynı tarzda olup giderler. Ateşle yanmak arasında, yemek ile doymak arasındaki sebeplilik bağı zaruri değil, alışılmış münasebetlerdir. Bu ilişkileri düzenleyen Allah teâlâdır. Burada bizim sebep dediklerimiz, sadece vesile ve âdetle câri olan nizamlardır. (13) Orta çağ voluntaristleri ve modern felsefede Malbranche'ın Occasionalisme'i (vesileciliği) (14) ile Gazzali'nin bu konudaki fikirleri arasında da çok yakın bir benzerlik vardır. Gazzali'ye göre de sebeble müsebbeb arasında muhakkak zorunlu bir bağ kurmak gerekmez. Birbiri ardınca gelen olayları yaratan Allah'tır. Allah dilerse, bize sebep - sonuç gibi görünen olayları kudretiyle bir arada bulunduracağı gibi bir arada olmalarını da bozabilir. Böylece Gazzali tabiat kanunlarına aykırı olmak kavramıyla tenakuz (aklen çelişme) kavramını birbirinden ayırarak mu'cize meselesini açıklıyor.

Tabiat kanunlarının zorunlu olmayıp mümkün oluşu mantık açısından şu şekilde izah edilir :

yının B olayını izlemesi pek çok kereler tekrarlanır ve buna göre bizde bir alışkanlık duygusu doğar. Ne zaman bir A olayı görsek, burada hemen B olayını hatırlarız. Çünkü A ve B olayları arasında bizde bir çağrışım meydana gelmiştir. O halde sebep - sonuç ilişkisi bir çağrışım ilişkisidir. Sanki biz olaylar arasında bir ilişki varmış sanırız. Bu zihni alışkanlık ve çağrışım neticesinde biz olayları sebep - sonuç münasebetleri şeklinde görmeğe alışmış ve kendimiz sun'î bir bağ kurmuş oluruz. Olaylar arasında bir ilgi varmış sanırız. Ama biz bunu yaparken tasavvurlarımız arasındaki bir ilgiden olaylar arasında zorunlu bir bağın olduğunu çıkaramayız. Bkz. : Prof. İ. Hakkı Tunalı, *Lise İçin Felsefe*, s. 87, İstanbul, 1971; Prof. Mâcit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, s. 359, 1974, Ankara.

13. Gazzâlî aynı eser, s. 65 ve devamı.

14. Malbranche (1638 - 1711), Descartes'den sonra Fransa'nın en büyük filozofudur. Hâdiselerde hakikî müessir ve gerçek illet olarak Allah'ı kabul eden ve bize sebep gibi görünen bütün öteki şeyleri de Allah'ın iradesini gerçekleştirmede birer vesile sayan felsefî sistemin adı (Occasionalisme) dir. Bu felsefî öğretiyeye göre, eşyanın ve bütün canlıların kendilerinin bizatihî müessir olmaları imkânsızdır. Hâdiseler arasında da sebep-sonuç münasebeti yoktur. Çünkü cansız bir maddeye sebep vasfı izafe edilemez. Allah biricik yaratan ve gerçekten faal (etkin) olan varlıktır. Zâtî faaliyeti olmayan bir şey gerçekten işlerin kaynağı olamaz. Ve binaenaleyh illet sayılamaz. Ancak bir vasıta veya vesiledir. Olayların hepsi eşya ve ruhumuz da Allah'ın kudretinin zuhuru vesiledir. Hakiki ve biricik illet yalnız Allah'tır. Meselâ bir bilyardo masasında bir top, diğeri dururken kendi kendine yürütmez. Bu toplar birbirlerine çarpınca

Tabiat kanunları zorunlu değildir. Çünkü tabiat kanunlarını ifade eden formüller sentetik önermeler (kaziyye-i terkîbiyye) olup, analitik önermeler (kaziyye-i tahliliyye) değildir. Bir önermenin mahmulü (sıfatı, yüklemi) mevzuunun (öznesinin) içinde bulunmaz da dışarıdan alınarak özneye eklenirse buna sentetik önerme ve hüküm denilir. İnsan memeli canlıdır, cisimler uzayda yer tutarlar, hükümleri gibi.

Tabiat kanunlarını ifade eden önermelerde öznenin zât ve özü olmayan, öznde bulunmayan bir şey yüklem olarak özneye bağlanır, âdetâ dışarıdan getirilip ona eklenir. Toprağa atılmış bir buğday tohumunun mahiyetinde bir gövde, başak ve yüzlerce tanelerin bulunacağını bize zorunlu olarak kabul ettirecek mantikî bir sebep görünmez. Barut gereği gibi analiz yapılıncada onda da patlamanın zorunlu olmadığı görülür. Çünkü barut da diğer cisimler gibi atomlardan meydana gelmiştir. Dünyanın güneşin çevresinde döneceği onun mahiyetinden anlaşılmaz. Görülüyor ki, tabiatın zâtında (özünde) bulunmayan şeyler deney ve gözlemle ona eklenmiştir. Eşyanın kendisinde bile zorunluluk yoktur. Tabiat kanunları nasıl zorunlu olabilir ? (15)

Tabiat kanunları sentetik yargılarla ifade edildiği için şimdikiinden başka olabilir. Yüklemi öznesinden ayrılması muhal olan bir hüküm zorunlu bir önermedir. Yoksa yüklem öznesinden çelişikliği gerektirmeyecek bir şekilde ayrılması caiz olan önerme mümkün bir hüküm (kaziyye-i mümkün) 'dir. Zorunlu önermeler-

sıçrayıp yuvarlanmalarına sopanın vuruşu vesile olmuştur. Sopayı hareket ettiren de oyuncunun koludur. Kol da cisim ve maddeden ibarettir. Onu ise oyuncunun iradesi harekete geçirir. Halbuki manevi olan iradenin madde ile birleşmesi mümkün değildir. Bu bakımdan insanın iradesini herhangi bir şeye tesir ettiren Allah'ın hakiki iradesidir.

Eş'arî Kelâm ekolünde kulun iradesine âid görüş, occasionalisme'e yakındır, şu kadar var ki Malbranche'ın bu fikri insandan irade ve ihtiyarı kaldıran cebirciliktir. Eş'ariyenin kulun iradesi hakkındaki düşünceleri bu filozofun ifratlarından uzaktır. Biz illet ile sebep kelimelerini müteradif gibi kullanırız. Halbuki sebep illet demek değildir. Sebep : Vesile, âlet, vasıta, bahane demektir. «Allah bir şey dilediği zaman esbabını hazırlar» demek, vesile hazırlar, behane yaratır, manasına olup, illet cause) hazırlar, demek değildir. Bkz. : Rızâ Tevfik, Felsefe Dersleri s. 467-477, İstanbul, 1335. Macit Gökberk, Felsefe Tarihi, s. 295-301, Ankara, 1973. Süleyman Hayri Bolay, Felsefi Doktrinler Sözlüğü İstanbul, 1979.

15. Bkz. : İzmirli İsmail Hakkı, Yeni İlm-i Kelâm, C. I, s. 242, İstanbul 1339-1341 Macit Gökberk, Felsefe Tarihi, s. 409, vd. Ankara 1974.

de yüklemeler öznelerinin özlerine ait vasıflar olurlar. «Üçgen, üç açılı bir şekildir» gibi. Dört açılı olursa üçgen olmaz. «Dört açılı şekil üçgendir» sözü üçgen terimiyle çelişir. Mümkün olan önermelerde yüklemeler öznelerinin arızî (gelip geçici) vasıfları olurlar. «Su 100 derecede kaynar» sözü gibi. Eşyanın zatına ait vasıfları zarurî, gelip geçici vasıfları ise mümkündür.

Olaylar arasındaki muayyen nisbetlerin fi'len vukuu tabiatta gözleendiği için bunların sözle ifadesi olan tabiat kanunları tümel olumlu (mucibe-i külliyye) ile ifade olunurlar. Değişmezler, fakat varlıkların zatlarından (özlerinden) çıkarılmış olmadığı için mutlar olarak zorunlu değildir.

Sonra tabiat kanunlarını tesbit etmek için kullanılan araştırma metodu istikrâ (Induction) (tümevarım'dır. İstikrâ: Deney ve gözlem yoluyla tek tek olayların ve eşyanın (cüz'ilerin) araştırılmasından zihnin genel hükümlere (küllilere) ve kanunlara ulaşmasıdır. İstikrâ, bir şeyin tüm cüz ve cinslerine şâmil olursa buna istikrâ-i tâm denilir. Bir şeyin veya olayın bazı fert ve cinslerini araştırarak yapılmışsa buna da istikrâ-i nâkıs (eksik tümevarım) denilir. İstikrâ-i tâmm (bütünsel tümevarım) çok zor olduğundan fizik, kimya ve biyoloji gibi ilimlerde istikrâ-i nâkıs kullanılır. Çünkü duygularımız, âletlerimiz ve diğer imkânlarımız yetersizdir. Deney ve gözlemlerimiz kısmendir. Gözlenemiyen ve deneyleri yapılamıyan bazı şeyler kalabilir. Meseelâ; demir, bakır, gümüş gibi madenlerin ısı ile genleşmesini deneylememizden diğer bütün madenlerin de ısı ile genleşeceği kanununu çıkardık. Belki ileride ısı karşısında genleşmeyen bir maden keşfolunursa, bu kanun değişebilir. O halde genleşme kanunu mutlak olarak kat'î değildir, zannîdir. Bu sebeple müsbet ilimlerde varılan sonuçlar bazan kesin olmayıp zannî olur. Yani kanunun ifade ettiğİ sebep - sonuç ilişkisi kâinâtın her tarafında başka bir ihtimale yer vermiyecek şekilde kesin ve zorunlu değildir.

Sonra madde bilimlerinde olayların bir kısmının kanunları bulunamamıştır. Biyoloji gibi canlılar ilmiyle hele psikoloji ve sosyoloji gibi manevi bilimlerin alanında bir kısım olaylar tavsif edilip sınıflandırılmışsa da kanunlarla ifade edilememiştir. Meselâ aynı cins ve aynı miktarda içlerinde hastalık yapma gücü saklı olan virüsler, bazı insanları hastalandırdığı halde bazılarına tesir etmez. Kanseri ve lösemi gibi bazı hastalıkların sebebi de bilinmemektedir. Bir çok ilmî nazariyeler zamanla değişmektedir.

Maddenin Tahlili Açısından :

Dalgalar mekaniği ve quantalar mekaniği gibi mikrofizik alanının iki yeni dalı teyid etmektedir ki, maddenin esaslı vasfı atâlettir (eylemsizliktir). Madde hareketi dışarıdan alır. Diyalektik materyalistlerin kullandıkları «otodinamik» tabiri ilmî değildir. Şu halde madde kendi kendine hareket ederek bir nizam ve düzen meydana getiremez. Maddenin mahiyet ve özünde değişmeyen ve devamlı olan bir tabiat kanununu meydana getirecek bir durum yoktur. Maddeler, kendilerinin en küçük parçaları olan atomlardan meydana gelmiştir. Atomlar da ortada bir çekirdek (ve bundaki proton, nötron, mezon, nötrino gibi kütleli veya kütsüz düzinelerce parçacık) ve çevresindeki elektronlardan husule gelmiştir. Bir element atomunun cinsi kendisindeki proton... ve buna paralel olarak artan elektron miktarına göre değişir. Atomun bünyesinde karşımıza ne kadar çok parçacık çıkarsa çıksın bunlar da enerjinin tekâsüf etmiş (yoğunlaşmış) şeklidir. Einstein'ın meşhur $E = mc^2$ formülü zamanımızda hâlâ geçerliliğini korumaktadır. Şuursuz ve kör bir enerjinin de kendi kendine yoğunlaşarak atomun parçacıklarını meydana getirip bunları düzenli bir şekilde atom ve moleküller haline getirmesi imkânsız olduğu gibi kâinattaki tabiat kanunlarını ihdas etmesi ise hiç de mümkün değildir. Kör bir kuvvet kendi kendine patırdayıp çatırdar ve dağılır gider. Haydi diyelim ki, atomun parçacıkları var, fakat bütün elementlerde miktarlarının değişmesine rağmen birbirlerinin aynı ve kum taneleri gibi olan bu parçacıklar kendi kendilerine düzenli bir şekilde birleşerek değişik özellikte element atomlarını ve atomların birleşmesiyle molekülleri, maddeleri ve tabiat kanunlarını husule getirdi diyemeyiz. Nasıl ki kum tanecikleri kendi kendilerine birleşerek otomobilleri, fabrikaları ve binaları meydana getirdi diyemiyeceğimiz gibi.

Fizik ve Kimya ilminin tesbitinden anlaşıldığına göre maddeler üzerinde karşılıklı tesirde bulunan nükleer kuvvet, elektromanyetik enerji, zayıf enerji ve çekim kuvveti (16) gibi enerjiler mevcuttur. Meselâ; bunlardan atomun nükleer kuvveti çekirdekteki proton, nötron... gibi parçacıkları bir arada tutar. Demir atomunda olduğu gibi. Peki, bu kuvveti, çekirdek parçacıklarının dağılması için çekirdeğin dışına taşımadan kim tatbik etti? Atomları ve molekülleri zıd kutuplar halinde dengeliyerek ve bunlar bir ara-

16. Ümit Şimşek, Atom, s. 11, İstanbul - 1979.

da dursun diye elektromanyetik kuvveti veren kim ? Görülüyor ki, kum tanecikleri gibi olan atom parçacıkları tesadüfen bir araya gelerek herhangi bir tabiat kanununu meydana getiremezler.

Radyoaktif elementler ise, alfa ışınları, (2 proton, 2 nötron), beta ışınları (hızlı hareket eden elektronlar) ve gama ışınları neşrederek bozulurlar. Ve böylece kurşun elementinin izotoplarından birinde (82 nolu atomda) karar kılarlar. Kurşun, atom numarası 84'ten yukarı olan bütün radyoaktif elementlerin son durağıdır.

Görülüyor ki, radyoaktif madde bile yükseğe doğru tırmanarak gelişmiyor. Kütlesinden eksilterek kurşunda karar kılıyor. Bunların çekirdeği ise insan tarafından özel surette hızlandırılmış nötron veya proton parçacıkları ile bombardıman edilince bir bina-
nın dağılıp yıkılması gibi büyük bir enerji vererek parçalanıp gidiyor. O enerji de yoğunlaşarak —bu mümkün olmakla beraber— atomun kütlesine dönüşmüyor.

Maddenin ilmi olarak tahlilinden anlaşılıyor ki, tabiat kanunlarını, maddenin konumu ve tabiatı aslâ meydana getiremez. Öyle ise bu kanunları şuurlu ve âlim bir yaratıcı hür iradesiyle koymuştur. İsteddiği anda da değiştirebilir.

Şu açıklamalardan anlaşılıyor ki, mucizeler felsefe ve akılca mümkün olduğu gibi ilim açısından da muhal değildir. Evet, kâinata nizam ve intizam vardır. Düzensizlik ve tesadüfe yer yoktur. Evrenin işleyişi, düzenli ve gayelidir. İlimler kâinatın düzeni ile ilgilenirler. Bilimlerin koymuş olduğu formüller bunun fadesidir. Bu değişmez düzenin ise kendiliğinden olması muhaldir. Kâinatı, nizam ve düzen üzere hür iradesiyle idare eden Alah'tır. Bu düzenin değişmeden işleyişi nasıl bunların yaratıcısının varlığı ve kudretine alâmet ise, davalarına mukarin olarak peygamberlerin elinde Allah teâlânın cari olan bazı nizamlarını geçici olarak değiştirmesi, elçilerinin doğruluğunu tasdik etmesi içindir. Çünkü Alah'tan başka hiçbir kimsenin bu düzeni değiştirmeye gücü yetmez. Az da olsa mucizelerin benzerlerine umumî hayatta da rastlanır. Bunlar da yine Cenâb-ı Hakk'ın iradesi ile ibret ve ikazı hâvî çeşitli hikmetlere binaene vukua gelir.

Alah'a ve dine inanmayan, aklını güzelce kullanmasını bilmeyen, nefesine esir olmuş insanın mucizeyi ve peygamberliği tanımasına imkân yoktur. Bir kimsenin peygamberin doğruluğunu

ve yalancılığını bahis konusu etmesi için Allah'a ve onun insanları doğru yola sevk etmesi için peygamberler gönderdiğine iman etmesi lâzımdır. Meselâ : Matematik ve Fizik ilminin esaslarını kabul etmeyen insan matematik ve fizik kanunlarıyla meşgul olamaz. Dinin akîdeleriyle geniş bir şekilde meşgul olabilmek için eserlerine bakarak Allah'a lâyık-ı vechile inanmak gerekir.

H Ü L Â S A :

Mucizelere inanmak ve onları peygamberliğin alâmeti saymak için :

1 — Allah'a ve gaybe inanmak lâzımdır.

2 — Mucizeyi gösteren zâtın en güzel ve üstün ahlâk sahibi olması gerekir.

3 — Tebliğ ettiği dinin muhteva ve konuları tarafsızca tedkik edilmelidir.

4 — Düşmanlık, inat, kibir, kendini beğenme ve nefisperestlik gibi alçak ve rezil huyları bir tarafa bırakarak tarafsız düşünmelidir.

O halde 1400 küsur sene önce gelmiş büyük peygamber Hz. Muhammed (S.A.V.)'in mucizelerini, sonra da en güzel ve yüksek ahlâkını ve tebliğ etmiş olduğu dini inceliyelim, yetiştirmiş olduğu büyük insanları düşünelim.